

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΓ΄
(2019-2020)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Σκηνή διδασκαλίας στο Βυζάντιο. Χρονικό του Ιωάννη Σκυλίτζη (12ος αι.)
Μαδρίτη, Εθνική Βιβλιοθήκη

Το *Φροντιστήριο Ιστορικών Επιστημών* (ΦΙΕ) οργανώνεται από τον Τομέα Βυζαντινών Ερευνών του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΙΙΕ / ΕΙΕ). Ιδρύθηκε το 1987 από τον Ν. Γ. Μοσχονά, σήμερα ομότιμο διευθυντή ερευνών του ΙΙΕ / ΕΙΕ, και η λειτουργία του συνεχίζεται εφέτος για τριακοστή τρίτη κατά σειρά περίοδο. Σκοπός του Φροντιστηρίου είναι η μετάδοση ειδικών επιστημονικών γνώσεων απαραίτητων για την πληρέστερη κατάρτιση όσων επιθυμούν να ασχοληθούν με την ιστορική έρευνα. Τα μαθήματά του αφορούν στις λεγόμενες «βοηθητικές επιστήμες», διδάσκονται από ερευνητές του ΙΙΕ, πανεπιστημιακούς καθηγητές και άλλους ειδικούς επιστήμονες και απευθύνονται σε προπτυχιακούς ή μεταπτυχιακούς φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες, χωρίς να αποκλείεται η συμμετοχή και άλλων ακροατών με συναφή ενδιαφέροντα. Τα διδακτικά αντικείμενα του ΦΙΕ δομούνται στους εξής θεματικούς κύκλους:

1. ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ελληνική Παλαιογραφία
- Λατινική Παλαιογραφία
Λατινική Παλαιογραφία:
Βενετικές Πηγές

2. ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Αρχειονομία
- Δημόσια Έγγραφα
Βυζαντινά έγγραφα
Βενετικά έγγραφα (16ος-17ος αι.)
Προξενικά έγγραφα (17ος-19ος αι.)

3. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο
- Μεσαιωνικά λατινικά κείμενα
- Ο Τύπος ως ιστορική πηγή
- Αρχαιολογικά τεκμήρια ως ιστορικές πηγές

4. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

- Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Νομισματική
- Βυζαντινή Νομισματική
- Βυζαντινή Σφραγιστική
- Αρχαία Ελληνική Επιγραφική
- Βυζαντινή Επιγραφική
- Εραλδική

5. ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

- Ψηφιακά Εργαλεία Ιστορικής Χαρτογραφίας και Τοπογραφίας

Τα προσφερόμενα κατά την τρέχουσα περίοδο 2019-2020 μαθήματα αναφέρονται στο πρόγραμμα που ακολουθεί

ΕΓΓΡΑΦΕΣ - ΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ

Δηλώσεις συμμετοχής στο *Φροντιστήριο Ιστορικών Επιστημών* γίνονται δεκτές μέχρι μία εβδομάδα πριν από την έναρξη κάθε γνωστικού αντικειμένου με αποστολή μηνύματος σε μία από τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των Ζήση Μελισσάκη (zmelis@eie.gr), Γεράσιμου Μέριανου (gmerianos@eie.gr) και Αγγελικής Πανοπούλου (agepan@eie.gr).

Οι εγγραφές και η καταβολή των διδάκτρων διεξάγονται μέχρι και την ημέρα έναρξης διδασκαλίας του κάθε αντικειμένου. Για την πραγματοποίηση ενός μαθήματος απαιτείται η εγγραφή τουλάχιστον πέντε ακροατών.

Κόστος συμμετοχής στα μαθήματα:

20 ευρώ για ένα ή δύο διδακτικά αντικείμενα

40 ευρώ για τρία ή περισσότερα διδακτικά αντικείμενα (μέχρι και το σύνολο αυτών)

Οι βεβαιώσεις παρακολούθησης παραλαμβάνονται από τους ενδιαφερόμενους μετά το τέλος Μαΐου, ύστερα από αίτημά τους σε μία από τις τρεις παραπάνω ηλεκτρονικές διευθύνσεις.

Πληροφορίες

URL: www.eie.gr

www.facebook.com/FIE.EIE

☎ 210 72 73 641 (Δρ. Ζήσης Μελισσάκης)

☎ 210 72 73 642 (Δρ. Γεράσιμος Μέριανος)

☎ 210 72 73 630 (Δρ. Αγγελική Πανοπούλου)

Εγγραφές

Τομέας Βυζαντινών Ερευνών

Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών / ΕΙΕ

Βασ. Κωνσταντίνου 48, Αθήνα 116 35, 5ος όροφος

Τρίτη: Δρ. Ζήσης Μελισσάκης (γραφείο αρ. 530)

Πέμπτη: Δρ. Αγγελική Πανοπούλου (γραφείο αρ. 522)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ 2019-2020

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

Τρίτη 5, 12, 19, 26

5-7 μμ. *Μεσαιωνικά Λατινικά κείμενα*
(Μιχάλης Κωνσταντίνου-Ρίζος)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 7, 14, 21, 28

5-7 μμ. *Από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο*
(Στυλιανός Λαμπάκης)

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Τρίτη 3, 10, 17

5-7 μμ. *Μεσαιωνικά Λατινικά κείμενα*
(Μιχάλης Κωνσταντίνου-Ρίζος)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 5, 12, 19

5-7 μμ. *Από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο*
(Στέλιος Λαμπάκης)

Πέμπτη 12

7-9 μμ. *Μεσαιωνικά Λατινικά κείμενα*
(Μιχάλης Κωνσταντίνου-Ρίζος)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Τρίτη 7, 14, 21, 28

5-7 μμ. *Ψηφιακά εργαλεία Ιστορικής Χαρτογραφίας και Τοπογραφίας*
(Βύρων Αντωνιάδης)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 9, 16

5-7 μμ. *Εισαγωγή στα Βυζαντινά έγγραφα*
(Μαρία Γερολυμάτου)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Πέμπτη 23, 30

5-7 μμ. *Βενετικά έγγραφα*
(Κώστας Τσικνάκης)

Πέμπτη 9, 16, 23, 30

7-9 μμ. *Βυζαντινή Νομισματική*
(Γιάννης Στόγιας)

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Τρίτη 4, 11, 18, 25

5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία: βενετικά έγγραφα*
(Μαρίνα Κουμανούδη)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 6, 13, 20, 27

5-7 μμ. *Βυζαντινή Σφραγιστική*
(Βαγγέλης Μαλαδάκης)

7-9 μμ. *Προξενικά έγγραφα (17ος-19ος αι.)*
(Γιώργος Κουτζακιώτης)

ΜΑΡΤΙΟΣ

Τρίτη 3, 10, 17, 24, 31

5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία: βενετικά έγγραφα*
(Μαρίνα Κουμανούδη)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 5, 12, 19, 26

3-5 μμ. *Αρχαία Ελληνική Επιγραφική*
(Μαρία-Γαβριέλλα Παρισάκη, Πασχάλης Πασχίδης, Elena Martín González)

5-7 μμ. *Ο Τύπος ως ιστορική πηγή*
(Κατερίνα Δέδε)

7-9 μμ. *Αρχαία Ελληνική Νομισματική*
(Ευαγγελινή Μάρκου)

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Τρίτη 7, 28

5-7 μμ. *Λατινική Παλαιογραφία:*
βενετικά έγγραφα
(Αγγελική Πανοπούλου)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 2, 9, 30

3-5 μμ. *Αρχαία Ελληνική Επιγραφική*
(Χριστίνα Κοκκινιά,
Πασχάλης Πασχίδης)

5-7 μμ. *Βυζαντινή Επιγραφική*
(Νίκος Μελβάνι)

7-9 μμ. *Εραλδική*
(Μάριος Μπλέτας)

ΜΑΪΟΣ

Τρίτη 5, 12, 19, 26

5-7 μμ. *Ιταλική Παλαιογραφία:*
βενετικά έγγραφα
(Κατερίνα Κωνσταντινίδου,
Αγγελική Πανοπούλου)

7-9 μμ. *Ελληνική Παλαιογραφία*
(Ζήσης Μελισσάκης)

Πέμπτη 7, 14, 21

3-5 μμ. *Αρχαία Ελληνική Επιγραφική*
(Elena Martín González,
Σοφία Ζουμπάκη)

Πέμπτη (7, 14, 21, 28)

5-7 μμ. *Αρχειονομία*
(Αμαλία Παππά)

7-9 μμ. *Βυζαντινή Επιγραφική*
(Νίκος Μελβάνι)

Υπεύθυνος των εργασιών του Φροντιστηρίου
Χαράλαμπος Γάσπαρης

Συντονιστική επιτροπή
Ζήσης Μελισσάκης Γεράσιμος Μέριανος Αγγελική Πανοπούλου

Διαχείριση λογαριασμού Facebook
Νίκος Λιβανός

ΔΙΔΑΣΚΟΥΝ

Βύρων Αντωνιάδης	Αρχαιολόγος- Ιστορικός, Εντεταλμένος Ερευνητής ΠΕ/ΕΙΕ
Μαρία Γερολυμάτου	Ιστορικός, Διευθύντρια Ερευνών ΠΕ/ΕΙΕ
Κατερίνα Δέδε	Ιστορικός, Εντεταλμένη Ερευνήτρια ΠΕ/ΕΙΕ
Σοφία Ζουμπάκη	Ιστορικός, Διευθύντρια Ερευνών ΠΕ/ΕΙΕ
Χριστίνα Κοκκινιά	Ιστορικός, Κύρια Ερευνήτρια ΠΕ/ΕΙΕ
Μαρίνα Κουμανούδη	Ιστορικός, Κύρια Ερευνήτρια ΠΕ/ΕΙΕ
Γιώργος Κουτζακιώτης	Ιστορικός, Κύριος Ερευνητής ΠΕ/ΕΙΕ
Κατερίνα Κωνσταντινίδου	Ιστορικός, Επίκουρη Καθηγήτρια ΕΚΠΑ
Μιχάλης Κωνσταντίνου-Ρίζος	Φιλολόγος - Παλαιογράφος
Στυλιανός Λαμπάκης	Φιλολόγος, Διευθυντής Ερευνών ΠΕ/ΕΙΕ
Βαγγέλης Μαλαδάκης	Αρχαιολόγος
Ευαγγελινή Μάρκου	Αρχαιολόγος - Νομισματολόγος, Κύρια Ερευνήτρια ΠΕ/ΕΙΕ
Elena Martín González	Φιλολόγος, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια
Νίκος Μελβάνι	Αρχαιολόγος, Επιστημ. συνεργάτης ΠΕ/ΕΙΕ / Μεταδιδακτορικός ερευνητής Πανεπιστημίου Mainz
Ζήσης Μελισσάκης	Παλαιογράφος, Κύριος Ερευνητής ΠΕ/ΕΙΕ
Μάριος Μπλέτας	Νομικός - Εραλδιστής
Αγγελική Πανοπούλου	Ιστορικός, Κύρια Ερευνήτρια ΠΕ/ΕΙΕ
Αμαλία Παππά	Αναπληρώτρια Διευθύντρια των ΓΑΚ – Προϊσταμένη Βιβλιοθήκης και Αναγνωστηρίου
Μαρία-Γαβριέλλα Παρισάκη	Ιστορικός-Αρχαιολόγος, Κύρια Ερευνήτρια ΠΕ/ΕΙΕ
Πασχάλης Πασχίδης	Ιστορικός, Διευθυντής Ερευνών ΠΕ/ΕΙΕ
Γιάννης Στόγιας	Ερευνητής – Επιμελητής, Νομισματική Συλλογή ΚΙΚΠΕ
Κώστας Τσικνάκης	Λειτουργικός Επιστήμονας Α΄ ΠΕ/ΕΙΕ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

(Κατ' αλφαβητική σειρά διδασκόντων)

- **Βύρων Αντωνιάδης**
Ψηφιακά εργαλεία Ιστορικής Χαρτογραφίας και Τοπογραφίας

Το μάθημα απευθύνεται κυρίως σε ερευνητές και φοιτητές ανθρωπιστικών σπουδών που θα ήθελαν να δημιουργήσουν χάρτες, με τη βοήθεια ψηφιακών εργαλείων, με σκοπό είτε να εκθέσουν είτε να αναλύσουν τα ερευνητικά ζητήματα που τους απασχολούν. Επίσης θα διδαχθούν ποικίλους τρόπους παρουσίασης των τοπογραφικών τους δεδομένων.

Προαπαιτούμενα: Γνώση ηλεκτρονικών υπολογιστών και λογαριασμός ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της Google (gmail). Οι φορητοί υπολογιστές είναι επιθυμητοί κατά τη διάρκεια του μαθήματος για άμεση εξοικείωση των μαθητών με τα ψηφιακά προγράμματα. Τα προγράμματα ανοικτού λογισμικού (διατίθενται δωρεάν) που θα χρησιμοποιηθούν είναι τα QGIS και Inkscape.

- **Μαρία Γερολυμάτου**
Εισαγωγή στα βυζαντινά έγγραφα

Το μάθημα απευθύνεται κυρίως σε μεταπτυχιακούς, φοιτητές, αλλά και σε προπτυχιακούς, οι οποίοι ενδιαφέρονται για τη μελέτη των βυζαντινών εγγράφων. Τα έγγραφα αποτελούν πολύτιμη πηγή για την προσέγγιση διαφόρων πτυχών της βυζαντινής διοίκησης, της κοινωνίας και της οικονομίας. Θα υπάρξει μία σύντομη εισαγωγή στη Βυζαντινή Διπλωματική, την παρουσίαση δηλαδή των εξωτερικών χαρακτηριστικών που εμφανίζουν συγκεκριμένοι τύποι εγγράφων. Έμφαση θα δοθεί κυρίως στην πρακτική άσκηση ανάγνωσης και στον σχολιασμό αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων.

- **Κατερίνα Δέδε**
Ο Τύπος ως ιστορική πηγή

Το σεμινάριο έχει ως στόχο να εξοικειώσει τους ενδιαφερόμενους τόσο με τον ελληνικό Τύπο (εφημερίδες και περιοδικά) μέσα από μια περιδιάβαση στην ιστορία του όσο και με μεθοδολογικά ζητήματα που σχετίζονται με την προσέγγιση και τη χρήση του ως πηγή. Η νέα πραγματικότητα, των ψηφιοποιημένων εφημερίδων/περιοδικών και της δυνατότητας αναζήτησης που κάποια από αυτά προσφέρουν, θα αποτελέσει επίσης αντικείμενο του σεμιναρίου.

- **Σοφία Ζουμπάκη, Χριστίνα Κοκκινιά, Elena Martín González, Μαρία-Γαβριέλλα Παρισάκη, Πασχάλης Πασχίδης**
Αρχαία Ελληνική Επιγραφική

Πέμπτη 5 Μαρτίου, 5-7 μ.μ. – Μαρία Γαβριέλλα Παρισάκη

Εισαγωγή στην αρχαία ελληνική επιγραφική (ορισμός, σημασία, είδη και στάδια μελέτης των επιγραφών).

Πέμπτη 12 Μαρτίου, 5-7 μ.μ. – Μαρία-Γαβριέλλα Παρισάκη και Πασχάλης Πασχίδης

Βασικά βιβλιογραφικά και διαδικτυακά εργαλεία, βάσεις δεδομένων.

Πέμπτη 19 Μαρτίου, 5-7 μ.μ. – Elena Martín González

Οι απαρχές της αλφαβητικής γραφής (προευκλείδεια αλφάβητα, αρχαϊκή επιγραφική).

Πέμπτη 26 Μαρτίου, 5-7 μ.μ. – Μαρία-Γαβριέλλα Παρισάκη

Η επιγραφική του θανάτου και της αφιέρωσης (επιτύμβιες επιγραφές, αναθηματικές επιγραφές, εισαγωγή στο ελληνικό ονομαστικό).

Πέμπτη 2 Απριλίου, 3-5 μ.μ. – Χριστίνα Κοκκινιά

Η επιγραφική της πολιτικής ζωής (Τιμητικά μνημεία και πολιτική ζωή: η επιγραφή στον αστικό ιστό).

Πέμπτη 9 Απριλίου, 3-5 μ.μ. – Χριστίνα Κοκκινιά

Η επιγραφική της πολιτικής ζωής (Νόμοι και ψηφίσματα, βασιλικές και αυτοκρατορικές επιστολές, διεθνείς συνθήκες).

Πέμπτη 30 Απριλίου, 3-5 μ.μ. – Πασχάλης Πασχίδης

Η επιγραφική του ιδιωτικού δικαίου (απελευθερωτικές επιγραφές, ωνές και άλλα συμβόλαια, όροι) και η επιγραφική της λατρείας (ιεροί νόμοι, ύμνοι, αρεταλογίες, εξομολογήσεις).

Πέμπτη 7 Μαΐου, 3-5 μ.μ. – Elena Martín González

Η επιγραφική εκτός λίθου (instrumentum domesticum και instrumentum sacrum).

Πέμπτη 14 Μαΐου, 3-5 μ.μ. – Σοφία Ζουμπάκη

Εισαγωγή στη λατινική επιγραφική της ελληνικής Ανατολής.

Πέμπτη 21 Μαΐου, 3-5 μ.μ.

Επίσκεψη στο Επιγραφικό Μουσείο και πρακτική άσκηση (μεταγραφή, έκτυπο).

Σημείωση: Τα μαθήματα προϋποθέτουν στοιχειώδη κατανόηση της αρχαίας ελληνικής (κατά προτίμηση και της λατινικής) και απευθύνονται κυρίως σε ιστορικούς, αρχαιολόγους, φιλολόγους, καθώς και φοιτητές και μεταπτυχιακούς φοιτητές αρχαιογνωστικών κλάδων.

- **Γιώργος Κουτζακιώτης**
Προξενικά έγγραφα (17ος-19ος αι.)

Τα σεμινάρια αποσκοπούν στην εξοικείωση των ενδιαφερομένων με τα προξενικά έγγραφα, τη σημαντικότερη κατηγορία δυτικοευρωπαϊκών πηγών για την ιστορία του

ελληνικού χώρου κατά τα νεότερα χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, οι ενδιαφερόμενοι θα γνωρίσουν την ιστορία και τη λειτουργία του προξενικού θεσμού στον ελληνικό χώρο, τα αρχεία στα οποία σώζονται σήμερα προξενικά έγγραφα, τα είδη των προξενικών εγγράφων τα οποία συναντά κανείς κατά την αρχειακή έρευνα, καθώς και ποιες πληροφορίες μπορεί κανείς να αντλήσει από τη μελέτη τους.

Σημείωση: Στα σεμινάρια θα χρησιμοποιηθούν παραδείγματα προξενικών εγγράφων των γαλλικών και ολλανδικών αρχείων και, κατά συνέπεια, θα ήταν καλό οι ενδιαφερόμενοι να έχουν στοιχειώδεις γνώσεις γαλλικής ή/και ιταλικής γλώσσας.

- **Μιχάλης Κωνσταντίνου-Ρίζος**
Μεσαιωνικά λατινικά

Οι συναντήσεις έχουν ως σκοπό την εξοικείωση αφενός με τις μεταβολές που υπέστη η λατινική γλώσσα στη γραμματική, τη σύνταξη, την προφορά και την ορθογραφία κατά τον μεσαίωνα, αφετέρου με ένα διευρυμένο λεξιλόγιο, προσαρμοσμένο στις νέες ανάγκες του λατινόφωνου κόσμου. Μετά από αναλυτική εισαγωγή με παραδείγματα, θα εξεταστούν κείμενα που αναδεικνύουν σημαντικά χαρακτηριστικά του μεσαιωνικού πολιτισμού, φιλοσοφίας, θρησκείας, γραμματείας και γλώσσας.

- **Στέλιος Λαμπάκης**
Από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο. Στοιχεία Κωδικολογίας, εκδοτικής και κριτικής του κειμένου

- Ορισμοί και αντικείμενο.
- Συγκλίσεις και αποκλίσεις Κωδικολογίας και Παλαιογραφίας.
- Οι σύγχρονοι κατάλογοι χειρογράφων κωδίκων.
- Από το χειρόγραφο στο έντυπο βιβλίο και στα e-books.
- Μεθοδολογία και προβλήματα της εκδοτικής πρακτικής και της κριτικής του κειμένου.

- **Βαγγέλης Μαλαδάκης**
Βυζαντινή Σφραγιστική

Η Βυζαντινή Σφραγιστική ή Σιγίλλογραφία, συγγενής της Νομισματικής, είναι ένας από τους βασικούς βοηθητικούς κλάδους της Βυζαντινής Ιστορίας. Αντικείμενο μελέτης της είναι οι σφραγίδες ή βούλλες, που σφράγιζαν επιστολές και δέματα δημόσιων λειτουργών και ιδιωτών. Οι σφραγίδες αποτελούν σημαντική πρωτογενή ιστορική πηγή που διευρύνει τις γνώσεις μας για τον βυζαντινό κόσμο: την προσωπογραφία, τους τίτλους και τα αξιώματα, γενικότερα τη διοίκηση, την ιστορική τοπογραφία, την τέχνη κ.ά.

Αρχικά, θα εξεταστούν τα υλικά και οι τρόποι κατασκευής σφραγίδων, οι τύποι τους και η σημασία τους ως ευρημάτων αρχαιολογικών ανασκαφών. Θα γίνει επισκόπηση της ιστορίας της μελέτης της Σιγίλλογραφίας, της συγκρότησης των μεγάλων

συλλογών και των διεθνών κέντρων μελέτης της Σιγίλλογραφίας, μέσα από διαδικτυακούς τόπους και βάσεις δεδομένων με σφραγιστικό υλικό.

Στη συνέχεια, θα συζητηθούν ειδικότερα θέματα που αφορούν την εικονογραφία και τις επιγραφές των σφραγίδων ως δηλωτικών της ταυτότητας του εκδότη τους. Θα γίνει λόγος για τα κριτήρια χρονολόγησης των σφραγίδων και για τον δόκιμο τρόπο περιγραφής και έκδοσης μιας βυζαντινής σφραγίδας. Θα θιγούν ζητήματα, όπως τα είδη των δημόσιων και ιδιωτικών εγγράφων που σφράγιζαν οι σφραγίδες και η δυνατότητα παρακολούθησης του *cursus honorum* συγκεκριμένων προσώπων.

Τέλος, θα γίνουν ασκήσεις σε δημοσιευμένο σφραγιστικό υλικό με ιστορικό σχολιασμό των προσώπων/θεσμών που τις εξέδιδαν (αυτοκράτορες, πατριάρχες, αυλικοί, εκκλησιαστικοί και στρατιωτικοί αξιωματούχοι, μέλη μεγάλων οικογενειών, διοικητικοί υπάλληλοι κ.ά.).

- **Ευαγγελινή Μάρκου**
Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Νομισματική

Το σεμιναριακό μάθημα με θέμα «Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Νομισματική» απευθύνεται σε όσους επιθυμούν μια πρώτη επαφή με την επιστήμη της Νομισματικής των αρχαϊκών, κλασικών και ελληνοιστικών χρόνων (6ος-1ος αι. π.Χ.).

Στο πλαίσιο των μαθημάτων θα παρουσιαστούν η εμφάνιση και η διάχυση του κερματοφόρου νομίσματος (απαρχές νομίσματος, ιστορικές πηγές, σταθμητικοί κανόνες, νομισματική κυκλοφορία, εικονογραφία, ενδεικτικές νομισματοκοπίες πόλεων, βασιλέων και κοινών), καθώς και η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στη νομισματική επιστήμη (νομισματική και διαδίκτυο, ψηφιοποίηση ιδιωτικών και δημόσιων συλλογών, εκπαιδευτικές εφαρμογές με θέμα το νόμισμα, αρχαία νομισμάτων κτλ).

Το αναλυτικό διάγραμμα της δομής των μαθημάτων καθώς και η σχετική βιβλιογραφία θα κοινοποιηθούν στους φοιτητές στο πρώτο μάθημα.

- **Νίκος Μελβάνι**
Βυζαντινή Επιγραφική

Το μάθημα θα είναι μία γενική εισαγωγή στη μεθοδολογία της προσέγγισης επιγραφών της βυζαντινής περιόδου, από τον 4ο μέχρι το 15ο αι., με σύντομη αναφορά και στην πρώιμη μεταβυζαντινή περίοδο. Πρόκειται για επιγραφές στην ελληνική γλώσσα (με ελάχιστες εξαιρέσεις) από διάφορες περιοχές του βυζαντινού κόσμου, συνήθως μέσα σε βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια, αλλά θα αναλυθούν και περιπτώσεις επιγραφών από κοσμικά κτίρια και οχυρώσεις, καθώς και επιγραφές σε εικόνες και σε έργα μικροτεχνίας. Θα προηγηθεί μία γενική εισαγωγή στην προβληματική των επιγραφών: ταξινόμηση σε κατηγορίες, θέση και ρόλος στα μνημεία, μεθοδολογικά προβλήματα, φιλολογικές και γλωσσικές παράμετροι, παρουσίαση βασικής βιβλιογραφίας. Τα περισσότερα μαθήματα θα είναι αφιερωμένα στην πρακτική άσκηση μέσα από την ανάγνωση βυζαντινών επιγραφών από διάφορες

περιόδους της βυζαντινής ιστορίας και από διαφόρων ειδών μνημεία (κάθε μάθημα θα καλύπτει μια συγκεκριμένη περίοδο). Η γραφή, η γλώσσα, η χρονολόγηση και η ερμηνεία των κειμένων θα αποτελούν βασικά στοιχεία στην προσέγγιση, ενώ θα γίνονται συσχετισμοί και με άλλα στοιχεία που συνοδεύουν τις επιγραφές, όπως μονογράμματα, προσωπογραφίες, σύμβολα, εμβλήματα, καθώς και αρχαιολογικά δεδομένα και αφηγηματικές πηγές. Στο τέλος θα γίνει μια εισαγωγή στη μεθοδολογία έκδοσης βυζαντινών επιγραφών, με αναφορές και στην ηλεκτρονική τεκμηρίωση.

- **Ζήσης Μελισσάκης**
Ελληνική Παλαιογραφία

Η εξέλιξη της ελληνικής γραφής, κυρίως μέσα από τα χειρόγραφα βιβλία, από τον 4ο π.Χ. αι. έως την πλήρη επικράτηση του εντύπου στις αρχές του 19ου. Δίνεται έμφαση στη μικρογράμματη γραφή, που από τον 9ο αι. αντικαθιστά τη μεγαλογράμματη και στην οποία είναι γραμμένα τα περισσότερα σωζόμενα χειρόγραφα. Το καθαρά θεωρητικό μέρος του μαθήματος συμπληρώνεται από πολλές ασκήσεις ανάγνωσης χειρογράφων, με στόχο την εξοικείωση των διδασκομένων με τις ιδιομορφίες και τις μεταβολές του ελληνικού βυζαντινού αλφάβητου.

- **Μάριος Μπλέτας**
Εραλδική

Εραλδική είναι ο βοηθητικός της Ιστορίας κλάδος που μελετά τα οικόσημα. Μιλάμε για τη Δυτική Ευρώπη στη διάρκεια του Μεσαίωνα και επικεντρωνόμαστε σ' αυτήν, αφήνοντας έξω από τη θεώρησή μας άλλες μορφές χρήσης εμβλημάτων σε άλλες περιοχές και περιόδους. Στη μεσαιωνική Ευρώπη και στις συγκεκριμένες κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες (φεουδαρχία, αυστηρή κοινωνική ιεραρχία, διακυβέρνηση από τους έχοντες την ικανότητα να φέρουν όπλα) αναπτύχθηκε ένα σύστημα, στο οποίο οι κοινωνικά εξέχοντες διακρίνονταν από κάποια παράσταση που υιοθετούσαν ως έμβλημα προσωπικό, αναλλοίωτο και κληρονομητό. Ο κόσμος των οικοσήμων αντικατόπτριζε έναν κόσμο της φαντασίας συμβολικό, πολύχρωμο και παιγνιώδη, και ήταν το εργαλείο με το οποίο η εξουσία εξέπεμπε τα μηνύματα της ισχύος της. Στην πραγματικότητα η περιδιάβαση στον κόσμο αυτό είναι μια περιδιάβαση στην (πολιτική) ιστορία αλλά και στην αισθητική και τον πολιτισμό της μεσαιωνικής Ευρώπης.

- **Γιάννης Στόγιας**
Βυζαντινή Νομισματική

Η Νομισματική ως επιστημονική θεώρηση ανοίγει ένα ευρύ φάσμα αναζητήσεων για την προσέγγιση του παρελθόντος και καταλαμβάνει μια εξέχουσα θέση στο πλέγμα των αρχαιολογικών σπουδών. Ενώ παλαιότερα βρισκόταν στην αχλύ μιας διεθλασμένης αντίληψης ως μια από τις λεγόμενες «βοηθητικές» επιστήμες της Ιστορίας, στις μέρες μας αναδεικνύεται ως πολύτιμο εργαλείο μελέτης (*instrumentum studii*), το οποίο λειτουργεί ως πρωτογενής πηγή για την Ιστορία. Κατά περίπτωση

μάλιστα η νομισματική μαρτυρία αναφαίνεται ως το μοναδικό τεκμήριο για κατά τα άλλα άγνωστες πτυχές του παρελθόντος. Παράλληλα, το νόμισμα ως αντικείμενο μαζικής παραγωγής και ως φορέας ποικίλων μηνυμάτων συνιστά προνομιακό μέσο άντλησης πληροφοριών· η πραγμάτευση των πολλαπλών επιπέδων του μέσου παρέχει εξαιρετικές δυνατότητες για σχολιασμό στοιχείων και προεκτάσεων που αφορούν σε θέματα πολιτικής, οικονομίας, θρησκείας, τέχνης κ.ά.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, δίνεται η δυνατότητα για παρακολούθηση μιας εισαγωγής στη βυζαντινή νομισματική, μέσω μιας σειράς παρουσιάσεων που προσφέρουν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να προσεγγίσουν θεματικές όπως:

- Οι απαρχές της βυζαντινής νομισματοκοπίας. Από τη γένεση του *σολίδου* (Κωνσταντίνος Α΄) στο συμβατικό σημείο τομής (μεταρρύθμιση Αναστασίου Α΄).
- Η ισχύς του βυζαντινού νομίσματος ως κομβικού μέσου προβολής του αυτοκρατορικού θεσμού και επιβολής της εκάστοτε πολιτικής του βυζαντινού κράτους.
- Το βυζαντινό νομισματικό σύστημα διαχρονικά. Επισκόπηση ανά περίοδο των νομισματικών αξιών και των συσχετισμών τους ως προς τη μεταλλική σύσταση.
- Η εικονογραφία των βυζαντινών νομισμάτων. Σχολιασμός σε συνάφεια με το ιστορικό πλαίσιο, ζητήματα αυτοκρατορικής ιδεολογίας, θρησκευτικά θέματα, συμβολισμοί κλπ.
- Η μαρτυρία των νομισμάτων ως πηγή για τη βυζαντινή οικονομία. Φαινόμενα απαξίωσης κατά τον 11ο αι. και κατά τους 13ο-14ο αι.
- Ζητήματα τεχνικών κοπής των βυζαντινών νομισμάτων. Θέματα οργάνωσης των νομισματοκοπειών και ελέγχου της παραγωγής.
- Η απήχηση του βυζαντινού νομίσματος πέραν των ορίων της Αυτοκρατορίας. Νομισματικές απομιμήσεις και επιρροές (σε Δύση, Ανατολή και Βορρά).

- **Κώστας Τσικνάκης**
Βενετικά έγγραφα

Στο μάθημα θα παρουσιαστούν έγγραφα της βενετικής διοίκησης που αφορούν τις βενετικές κτήσεις του ελληνικού χώρου. Με αφορμή την παρουσίαση των συγκεκριμένων πηγών, θα σχολιαστεί ο τρόπος διάρθρωσης και λειτουργίας της βενετικής γραμματείας. Ιδιαίτερο βάρος θα δοθεί στην ανάλυση των εκθέσεων (*relazioni*), οι οποίες συντάσσονταν από τους βενετούς αξιωματούχους που διοικούσαν τις κτήσεις της Βενετίας στην Ανατολή. Πρόκειται για μία σημαντική πηγή της ιστορίας των βενετοκρατούμενων ελληνικών περιοχών, καθώς περιέχουν πλήθος πληροφοριών για τον χώρο και τους ανθρώπους.